

העיצורים הגרוניים

העיצורים הגרוניים /א/, /ה/, /ח/, /ע/ נחתכים (נהגים) במקומות שונים בגרון ובלוע.

כיום רוב הדוברים של העברית אינם מבטאים את העיצורים /ח/ ו /ע/ כגרוניות. העיצורים הגרוניים גורמים לכמה שינויים בהגייה של חלק מן הפעלים והשמות. בחלק משינויים אלה משתתף גם העיצור /ר/ על אף שאינו עיצור גרוני. ניתן לזכור את הנוטריקון הא"ח ר"ע.

בסביבת העיצורים הגרוניים בעברית ניתן להבחין בשלושה שינויי הגייה עיקריים:

1. חיטוף (חטפים במקום שוואים)

הדוברים מתקשים להגות את עיצורים הגרוניים /א/, /ה/, /ח/, /ע/ בשווא, ולכן במקום השוואים באים חטפים כתנועות עזר להגייה.

2. תשלום דגש (הארכה תמורת הכפלה)

הדוברים אינם מכפילים את העיצורים הא"ח ר"ע, ולכן לעולם לא יבוא דגש חזק באותיות אלה. כ"תשלום" על ביטול ההכפלה בגרוניות, תוארך התנועה שלפי האות הגרונית.

3. הנמכת תנועה

הדוברים מתקשים להגות תנועה גבוהה אחרי העיצורים /א/, /ה/, /ח/, /ע/, ולכן התנועה שאחרי עיצורים אלה מונמכת.

תופעה 1 : חיטוף (חטפים במקום שוואים מתחת לגרונית)

שחקנים: א, ה, ח, ע

שלושה סוגים של חטפים: ם חטף פתח (a)

ן חטף סגול (e)

ם חטף קמץ קטן (o)

כלל 1: במקום *kie* נצ נסמן תמיד חטף תחת אות דרונית.

דוגמות ללא גרוניות	דוגמות עם גרוניות
קְשָׁרָה	*שְׁאָלָה < שְׁאֵלָה
כְּתָבוּ	*נְעָלוּ < נֵעְלוּ
קִשְׁטָה	*נְהָלָה < נֵהָלָה
מִתְלַבְּטִים	*מִתְנַחֲלִים < מִתְנַחֲלִים
כְּתִיבָה	*עֲזִיבָה < עֵזִיבָה אֲכִילָה, חֲפִיכָה, חֲרִיסָה
שְׂמוּרָה	*אֲמוּנָה < אֵמוּנָה
קִבְּצִים – קִבְּצָה	חֲדָשׁ – *חֲדָשִׁים < חֵדָשִׁים חֲפָשִׁים, עֲמָרִים

כלל 2: *kie* תחת אות דרונית נשמר *ka* אומר בחטף

יְהָרֵס או יְהָרֵס

תְּחַבֵּשׁ או תְּחַבֵּשׁ

לְחַשֵּׁב או לְחַשֵּׁב

לְחַפֵּף או לְחַפֵּף

לפני אותיות בכ"ף הנטייה היא, על פי רוב, לשמור על השווא הנח כדי לשמר את הצליל הפוצץ:

מְעַבְּדָה, מְהַפֵּכָה, תְּחַבֵּשֶׁת

תופעה 2 : תשלום דגש (הארכה תמורת הכפלה)

שחקנים: א, ה, ח, ע + ר (הא"ח ר"ע)

תשלום דגש הוא הארכת התנועה שלפני עיצורי הא"ח ר"ע שאינם מקבלים דגש חזק.

בניין נפעל (דגש חזק משלים בפה"פ בעתיד, ציווי, שם פועל ושם פעולה)

בתשלום דגש חיריק הופך לצירה $\text{ם} < \text{ם}$ (גוף ראשון עתיד $\text{ם} < \text{ם}$)

ללא הא"ח ר"ע:	יְכַנֵּס (אָכַנְס)	הַכְנִיס !	לְהַכְנִיס	הַכְנִסוּת
הא"ח ר"ע:	יְכַדֵּס (אָכַדֵּס)	הַכְדִּיס !	לְהַכְדִּיס	הַכְדִּיסוּת

דוגמות מן המשקלים הדגושים (דגש חזק תבניתי בעה"פ)

השינוי	משקל דגוש	ללא הא"ח ר"ע	הא"ח ר"ע
$\text{ם} < \text{ם}$	קָטַל	בָּלַשׁ, נָגַר, זָמַר	שָׁעַן, פָּרַשׁ (אבל, ללא ת"ד: נהג, פָּחַח)
	קָטַלַת	נָזְלַת, אָדַמַת	צָרְבַת, זָאָבַת (אבל, ללא ת"ד: שָׁעַלַת, צָהַבַת, שָׁחַפַת)
$\text{ם} < \text{ם}$	קָטַל	אָלַם, גָּדַם, פָּסַח	חָרַשׁ, קָרַח
	קָטַלוֹן	זָכְרוֹן, בָּטַחוֹן	תָּאָבוֹן, גָּרְעוֹן
$\text{ם} < \text{ם}$	מְקַטֵּל	מְפַתֵּחַ, מְבַקֵּשׁ	מְכַעֵר, מְפַרֵז, מְנַהֵל (אבל, ללא ת"ד: מְפַחֵד)

גרונות ורי"ש בעה"פ בניינים הכבדים (דגש חזק תבניתי בעה"פ)

במשבצות הכהות בטבלה אין תשלום דגש! תשלום הדגש רק במשבצות הלבנות.

פעל סָסָם	פעל סָסָם	התפעל אָסָסָם	
חיריק < צירה [קִבַּץ] תֵּאָר, בָּרַד [קִבּוּץ] שְׁרוּת פתח < קמץ [יְקַבֵּץ] יִתְאָר [קִבַּץ] בָּרַד	קיבוץ < חולם [קִבַּץ] תֵּאָר [יְקַבֵּץ] יִתְאָר [מְקַבֵּץ] מִתְאָר, מְבַרֵד, מִיאֵשׁ	פתח < קמץ [הִתְקַבֵּץ] הִתְבָּרַר, הִתְנַאֵשׁ [מִתְקַבֵּצַת] מִתְפָּאֶרַת [הִתְקַבֵּצוֹת] הִתְמַרְדוֹת, הִצְטַרְפוֹת	א, ר – יש ת"ד
[קִבַּץ] נָחַם, שָׁחַק, אָחַל [יְקַבֵּץ] יִאָחַר [מְקַבֵּץ] מְשַׁחַק	[נְקַבֵּץ] נִנְחַם [מְקַבֵּץ] מִיָּחַד, מְפַחֵד, מְשַׁחֵד, מְרַחֵק	[הִתְקַבֵּץ] הִתְנַחַם, מְזַדְחַל, הִתְנַחֵל	ח – אין ת"ד
[קִבַּץ] נָעַר, מָהַר, צָעַר [מְקַבֵּץ] מְנַהֵל [קִבּוּץ] שְׁעוֹר, תְּעוּד	קיבוץ < חולם [קִבַּץ] נָעַר, טָהַר [מְקַבֵּץ] מְנַהֵל, מְשַׁעַר, מְלַעֵד, מְבַהֵל [מְצַיְנוֹת] מְעַרְבוֹת	[הִתְקַבֵּץ] הִתְנַהֵל, הִצְטַעַר	ה, ע – ת"ד רק בבניין פועל

תופעה 3 : הנמכת תנועה

שחקנים: א, ה, ח, ע

א. חיריק < סול

<p>מקטל (מגרש, מסגד)</p> <p>*מחלף < מחלף</p> <p>*מחטף < מחטף</p> <p>קטלון (יתרון, פתרון)</p> <p>*חשבון < חשבון</p> <p>*עלבון < עלבון</p>	<p>הפעיל (הכניס)</p> <p>*החליט < החליט</p> <p>*החכים < החכים</p> <p>*החמיר < החמיר</p> <p>*החביא < החביא</p> <p>*החליף < החליף</p> <p>*העפיל < העפיל</p>	<p>נפעל (נכנס/נכנס)</p> <p>*נחשד < נחשד</p> <p>*נחסם < נחסם</p> <p>*נחמד < נחמד</p> <p>*נהדר < נהדר</p>
--	---	--

ב. חיריק < פתח

<p>מקטלה (מכבסה, מרפאה)</p> <p>*מעבדה < מעבדה</p>	<p>קל – עתיז באותיות ית"ן (ישמר, תשמר, נשמר)</p> <p>*יחשב < יחשב *תחשב < תחשב *נחשב < נחשב</p>
---	--

ג. סול < פתח

כאשר יש גרונית באות השנייה של המשקל הסגולי סָסָם (כָּתַל, בָּקַר), הסגול הופך פתח.

<p>סָסָם < סָסָם</p> <p>*פָּעַל < פָּעַל   *זָהַר < זָהַר</p> <p>*תָּאָר < תָּאָר   *נָעַר < נָעַר</p>
--

ד. שני סולאים < שני פתחים

כאשר יש גרונית באות השנייה של המשקל הסגולי, שני הסגולים הופכים לשני פתחים.

<p>קטלת (אדמות, דלקת; כספת)</p> <p>*שפעת < שפעת</p> <p>*קדחת < קדחת</p> <p>*ספחת < ספחת</p> <p>*צלחת < צלחת</p>	<p>קטל (ילד, כלב, דגל)</p> <p>*נָעַר < נָעַר</p> <p>*נָחַל < נָחַל</p> <p>*סָהַר < סָהַר</p> <p>*שָׁחַר < שָׁחַר</p> <p>*צָעַר < צָעַר</p>	<p>צורות בינוני ליחידה</p> <p>(כֹּתֶבֶת) *שׁוֹמֵעַת < שׁוֹמֵעַת</p> <p>(נִשְׁמָרַת) *נִשְׁכַּחַת < נִשְׁכַּחַת</p> <p>(מִבְּקָשַׁת) *מִפְּקַחַת < מִפְּקַחַת</p> <p>(מִבְּקָשַׁת) *מִפְּקַחַת < מִפְּקַחַת</p> <p>(מִרְכַּבַּת) *מִפְּרָעַת < מִפְּרָעַת</p> <p>(מִשְׁתַּדְּלַת) *מִשְׁתַּגָּעַת < מִשְׁתַּגָּעַת</p>
--	--	--

תופעה 4 : הנמכת תנועה + חיטוף

בבניין קל, עתיד

משקל יפעל		
סססס / סססס < סססס/ו	סססס < סססס	ללא גרונית
	*אאזל < אאזל	אזל
	*יאזל < יאזל, תאזל, נאזל	ילמד, תלמד, נלמד
	*תאזלי < תאזלי, תאזלו, יאזלו	תלמדי, תלמדו, ילמדו

משקל יפעל כשפה"פ אלף		
סססס/ו < סססס/ו	סססס/סססס < סססס	ללא גרונית
	*אאסף < אאסף	אשמר
	*יאסף < יאסף, תאסף, נאסף	ישמר, תשמר, נשמר,
	נאסף, לאסף	לשמר
	*תאספי < תאספי, תאספו, יאספו	תשמרי, תשמרו, ישמרו

משקל יפעל כשפה"פ הח"ע			
סססס/ו < סססס/ו	סססס < סססס	סססס < סססס	ללא גרונית
		*אעמד < אעמד	אשמר
		*יעמד < יעמד	ישמר
		*תעמד < תעמד	תשמר
		*נעמד < נעמד	נשמר
		*לעמד < לעמד	לשמר
		*תעמדי < תעמדי	תשמרי
		*תעמדו < תעמדו	תשמרו
		*יעמדו < יעמדו	ישמרו

ציווי (בשני המשקלים) – אם פה"פ היא הח"ע, פה"פ בחטף-פתח (בגופים המתאימים), וכשפה"פ היא אלף, יבוא באלף חטף-סגול.

אַסַּף, אַסְפִּי, אַסְפוּ, אַסְפְּנָה
 עֶבֶד, עֶבְדִּי, עֶבְדוּ, עֶבְדְּנָה
 הָרַס, הָרְסִי, הָרְסוּ, הָרְסְנָה
 חָשַׁב, חָשְׁבִי, חָשְׁבוּ, חָשְׁבְּנָה

שם פועל (בשני המשקלים): לַאֲסַף, לְעֶבֶד, לְהָרַס, לְחָשַׁב

נפעל – עבר והווה

ללא גרוניות	נָאֶ- < נָאֶ- נֶאֱאֶ- < נֶאֱאֶ-	נָאֶ- < נָאֶ- נֶאֱאֶ- < נֶאֱאֶ-
(עבר) נִכְנַס, נִכְנַסְתִּי, נִכְנַסְתָּ... (הווה) נִכְנַס, נִכְנַסְתָּ, נִכְנַסְתִּי/וֹת	נֶעְזַב, נֶעְזַבְתִּי, נֶעְזַבְתָּ... נֶעְזַב, נֶעְזַבְתָּ, נֶעְזַבְתִּי/וֹת	נֶעְזַב, נֶעְזַבְתִּי, נֶעְזַבְתָּ... נֶעְזַב, נֶעְזַבְתָּ, נֶעְזַבְתִּי/וֹת
(עבר נסתרת/נסתרים) נִכְנַסְתָּ, נִכְנַסְתִּי	נֶעְזַבְתָּ, נֶעְזַבְתִּי	נֶעְזַבְתָּ, נֶעְזַבְתִּי

הפעיל

עבר – ה"א בסגול ופה"פ בחטף-סגול: הֶעֱבַרְתִּי, הֶעֱבַרְתָּ, הֶעֱבַרְתָּ...
הווה, עתיד, ציווי ושם פועל – תחילית בפתח ופה"פ בחטף-פתח: מַעְבִּיר; אַעְבִּיר, יַעְבִּיר...;
 הַעְבֵּר!; לְהַעְבִּיר

הופעל

עבר, עתיד ובינוני – תחילית בקמץ-קטן + פה"פ בחטף-קמץ-קטן: הֶעֱמַדְתִּי; יַעְמַד; מְעַמְּדִי,
 מְעַמְּדָת, מְעַמְּדִים/וֹת
עבר נסתרת, נסתרים – שני קמצים קטנים+שווא מרחף: הֶעֱמַדְתָּ, הֶעֱמַדְתִּי
עתיד נוכחת, נוכחים ונסתרים – שני קמצים קטנים+שווא מרחף: תַּעְמַדְתִּי, תַּעְמַדְתִּי, יַעְמַדְתִּי
 *שני קמצים קטנים+שווא מרחף גם בנסמך של בינוני רבים: מְעַמְּדֵי-

שימו לב – **שני קמצים בתחילת מילה¹ /או קמץ+חטף קמץ בתחילת מילה** נהגים כשתי

תנועות /o/, למשל:

צְהַרְיִים (יש להגות צוהוריים), יַעְמַדוּ (יש להגות יועומדו), הֶעֱמַדְתִּי (יש להגות הועומד)

¹ שני קמצים בתחילת מילה הם קמצים קטנים!